

РЕЦЕНЗИЯ
на дисертацията на
МАРИАНА ПЕТКОВА ПОПОВА-БЕЧЕВА
на тема
**„УМЕРЕНИЯТ” РАСИЗЪМ И КАЧЕСТВЕНАТА ЛИБЕРАЛНА ПРЕСА
В СЛОВАШКИ КОНТЕКСТ
(ОБРАЗЪТ НА РОМИТЕ ВЪВ В. „СМЕ” 2006 – 2008 Г.)**
за присъждане на образователна и научна степен
„ДОКТОР” по научна специалност
„Обществени комуникации и информационни науки”
(Журналистика – Съвременна световна журналистика – XX и XXI век) с шифър 3.5

Представеният дисертационен труд „Умереният” расизъм и качествената либерална преса в словашки контекст (Образът на ромите във в. „СМЕ” 2006 – 2008 г.)” предлага интересен подход към една постоянна тема. При анализиране на медийното битие на образа на ромите в Словакия авторката извършва както количествено, така и качествено изследване на проблематиката в посочения вестник, при което търси скритите смисли на медийното послание. Интерес представлява и избраната медия – ежедневникът „СМЕ” – като представител на качествената либерална преса.

Дисертационният труд се състои от 207 страници. От тях 20 страници представят библиографията, а 18 са приложения. Работата е разделена на четири части, от които първата е Увод, а четвъртата – Заключение.

В Увода дисертантката определя опорните точки, върху които ще се гради същинското й изследване. Той е разделен на девет подглави. Повечето избрани за разглеждане показатели са анализирани от гледна точка на отразяването на малцинствената проблематика.

От подобен ракурс са зададени характеристиките на теоретичния контекст (1.1) и са изведени белезите на либералната преса (1.2 – с. 12 – 13), като е

откроена спецификата ѝ на принадлежност към качествената преса. Авторката посочва значението на трудовете на холандския социолингвист Тео ван Дайк за изследване на „социолингвистичните аспекти на междуетническата тематика” (с. 14). Изведени са и основни характеристики на битието на малцинствената проблематика в либералната преса като част от практикуването на „умерения” расизъм”.

В този аспект авторката определя и целта на дисертационния си труд – да провери посочените изводи в източноевропейски медиен контекст въз основа на практиката на словашкия в. „СМЕ” (с. 17 – 18), който, както е посочено, се чете от около 9% от населението на страната.

Като една от причините за избора си на темата дисертантката определя и сходността на ситуациите в словашки и български контекст и възможността да се направят определени изводи и за българската медийна практика.

При представянето на избория за изследване вестник „СМЕ” (1.3) са изведени характеристики, свързани с изповядваните либерални ценности и преди всичко такива в сферата на малцинствената проблематика, потърсени са мнения на работещи в медията и на специалисти, погледнато е и към динамиката на развитието на изданието.

Хипотезата на изследването за междинния характер на вестника между моделите на толерантна към въпросите на малцинствата медия и практиките, основани на принципите на „умерения расизъм” (с. 26) е ясно откроена (1.4) и успешно защитена от проведените изследвания.

Като методология на проучването авторката посочва направените количествено и качествено изследване (1.5). При количественото, в чиято основа е контент анализът, за база за сравнение е взето проучването, представено в дисертацията на Виталия Бела „Образът на ромите в словашкия печат” от началото на 2003 г., като за открояване на тенденции и по-добро съотнасяне на резултатите дисертантката използва същите аналитични категории като в предходното изследване и са добавени и някои нови индикатори. При качествения анализ се прави заявка за използването на дискурсивния анализ (с. 38) върху основата на

споменатия изследователски модел на Тео ван Дайк, като целта е да се надхвърлят параметрите на това какво се казва и анализът да се насочи към особеностите на това как е формулирано посланието, търсейки скритите смисли и кодираните съобщения.

Аргументацията за избор на изследвания период откроява рамките на началото, белязано от парламентарни избори (юни 2006 г.) и края на тригодишен период, преценен като достатъчен за осъществяване на проучването.

Прегледът на общественно-политическото развитие на страната през избрания период (1.7) също се извършва предимно от гледна точка на малцинствената проблематика.

Изяснени са и основни понятия, които ще бъдат използвани в изследването (1.8). Сред тях са „модерният” или „умереният” расизъм с неговия прикрит и недиректен характер; елементите при изграждането на образа и динамиката на процесите; стереотипите и предразсъдъците и тяхната роля в медийното конструиране на реалността; формите на кодиране и декодиране на посланието и значението им за комуникационния акт. Интересен тук е посоченият избор на понятие като „преференциално четене” (Хол) /”смисъл” (с. 68), който ще бъде използван по-късно при качествения анализ.

В Първата част на дисертационния си труд авторката се е справила с много голямо количество литература на различни езици, демонстрира добро познаване на проблематиката и свободно борави с понятията и гради своите тези. Избраните за изясняване показатели са нужната основа за извършваните изследвания.

Във Втора глава на дисертацията са представени резултатите от направеното количествено изследване. Структурата на главата следва схемата: представяне на получените данни, онагледяването им в таблици и изводи от анализа на резултатите. Броят на анализиранияте комуникативни единици, избрани според ключови думи, е 603.

Посочените резултати показват интересни тенденции при отразяване на ромската тематиката. Индикатори като медийната битийност на проблематиката според присъствие на ключови думи; тематични полета и типове текстове; начин

на представяне на темата; медийни прототипи на представителите на етноса са обогатени от показатели като подход към отразяване на въпросите (преобладаване на личностното или етническото) и цитационни модели (авторите на цитатите).

Поради избора от авторката подход да използва основните показатели и да сравнява резултатите от своето изследване с тези, получени от В. Бела през 2003 г., при количествения анализ на публикациите във в. „СМЕ” има възможност не само да се посочат определени цифри, до които е достигнато при анализа, но и да се изведат тенденции и да се направят по-големи обобщения. Използваните показатели при количествения анализ са достатъчни за получаване на ясна представа за декларираното присъствие на избраната тематика във в. „СМЕ” в посочения период, а сравнителният подход откроява определени закономерности и набелязва динамика в процесите. На развитието при отразяването на ромската проблематика е акцентирано и при анализа на получените данни (с. 73 – 78) и при онагледяване на резултатите и процесите (с. 79 – 88).

Изводите от количествения анализ са разположени в един по-общ социалнополитически контекст, така че да се търсят причините и да се открият някои главни характеристики. Тук авторката включва анализ и на конкретни текстове, който да илюстрира посочените данни и направените обобщения. Резултатите са разгледани в динамика, включени са и наблюдения от определени теоретични модели, изведените тенденции са подкрепени и от социологически изследвания.

Сред множеството изводи се забелязват и определени акценти върху гравитирането на в. „СМЕ” към „умерения расизъм” по отношение на определени аспекти от тематичната представеност на ромския въпрос например (с. 93); придържането към линията на едно коректното говорене за ромите (поне на декларирано ниво) (с. 92); стереотипизацията в отразяването на някои тематични полета (социалната сфера например – с. 95); амбивалентността в подхода при покриването на дадени тематични сфери (дискриминацията напр. – с. 96) и политически коректното говорене в други (образованието – с. 98); преимущественото представяне на мнението на мнозинството при цитационните

модели (с. 105 – 106); изключенията на позитивните примери и категоричното преобладаване на етническото над индивидуалното (с. 111).

Изучаваните комуникационни единици дават добра основа за едно сериозно изследване на проблематиката; наблюденията и резултатите са анализирани и са изведени конкретни обобщения от количественото изследване, от които не само се добива представа за медийното битие на ромската проблематика, но се търсят и причините и се извеждат тенденциите при отразяването ѝ. Те хвърлят и мост към следващата глава с резултатите от качествения анализ.

Третата глава на дисертационната работа е посветена на качествен анализ на текстове от в. „СМЕ”, при който се търсят скритите смисли на посланието. На основата на избраната формулировка за „преференциалния смисъл” авторката насочва анализа си именно към начините на неговото създаване при изграждането на образа на ромите и оценъчността, който той носи в крайна сметка.

Дисертантката обособява десет модела за „кодиране на преференциален смисъл” (с. 115) въз основа на десет представителни текста. Тя насочва анализа си към разчитане на манипулационните техники, чрез които една обективно на първи план поднесена информация всъщност носи прикрити послания и добива негативно внушение. Изследването тук се осъществява по следния начин: формулировка на модела; представяне на текста, разделен на основни информационни сегменти и семантичен анализ на елементите и разкриване на скритите смисли и крайното внушение.

От всички примери само един е в позитивна насока (Текст 7), при който човешката проекция на проблема и личностният момент изместват използваните в останалите случаи типизация и етнизация на въпросите.

Чрез анализа си в тази глава авторката успява да открие различни начини за кодиране на посланието и да декодира втория, скрития план на текстовете, който променя изцяло правеното внушение. Изследвани са начините за изкривяване на значението и за „предварително задаване на смисли” (с. 161) и е погледнато отвъд декларираното съдържание. Чрез разчитане на манипулационните техники е направен опит да се вникне в прикритата

необективност на текстовете и да се посочат пътищата, чрез които медийният образ на ромите в крайна сметка получава негативно звучене.

Тази Трета глава е най-приносната в дисертационния труд, тъй като подобен качествен анализ по разглеждания проблем е новост в източноевропейски контекст. Авторката се е справила много добре – текстовете са представителни, а изведените модели – обобщаващи за разглежданата практика.

Основните обобщения на дисертационната работа са открити в Заключение (Четвърта част). Тук авторката отново посочва главния си извод за двете тенденции в работата на в. „СМЕ“ при отразяване на ромската проблематика – на медия, „ангажирана с етническата толерантност“ и в същото време допринасяща за „умерения“ расизъм“ (с. 164) и съответно на амбивалентния характер на създавания ромски образ (с. 166).

Този извод авторката доказва и онагледява и с Приложение 1 - „Обобщение на основните характеристики на изграждане образа на ромската общност във в. „СМЕ“ (с. 189 – 191).

Като приложение са дадени и оригиналите на словашки език на анализирания в Трета глава текстове (с. 191 – 207).

Дисертационният труд е написан компетентно и с познаване на проблематиката. Анализът е задълбочен, а избраните подходи позволяват един по-обобщен поглед към тематиката и извеждането на определени тенденции и приоритети. Използвано е голямо количество литература на различни езици и е видно доброто справяне с оригиналните текстове на словашки език.

Дисертационната работа има приносен характер с избора на обект за изследване на представител на качествената либерална преса в словашката практика. Също и направеният качествен анализ на представителни текстове и обособяването на десет модела е новост в изследователските подходи в източноевропейски контекст. Изводите от изследването могат да послужат като отправна точка и база за сравнение при подобен анализ на отразяване на ромската проблематика и в български контекст. Цитиранията са коректни, езикът е ясен и точен. Дисертантката има две научни и една публикация в ежедневник, свързани с тематиката на дисертационния труд.

Имам и някои забележки.

Структурата на дисертацията би могла да се прецизира още и Уводът и Заключението да не се обособяват като самостоятелни глави. В Увода се разглежда проблематика и се изясняват понятия, които биха могли да се включат в отделна Първа глава, следваща изясняващия методологичната част Увод.

Изключително интересната Трета глава, в която е представен качественият анализ, би спечелила от някои сравнителни наблюдения върху практиката на представител/и на качествената либерална преса в западноевропейски контекст. Тогава би могло по-ясно да се открие мястото на източноевропейския модел в сравнение с утвърдените световни практики.

Биха могли да се изведат и някои акценти за сравнителна база и с български практики по проблематиката.

Въпреки направените забележки смятам, че дисертационният труд е написан задълбочено, съдържа приноси моменти и дава добра представа за „умерения” расизъм и качествената либерална преса в словашки контекст.

Всичко, посочено дотук, ми дава основание да предложа на почитаемото жури да присъди на госпожа Мариана Петкова Попова-Бечева образователната и научна степен „доктор” по научна специалност „Обществени комуникации и информационни науки” (Журналистика – Съвременна световна журналистика – XX и XXI век) с шифър 3.5.

1.09.2011 г.

София

Доц. д-р Мария Дееничина